

Соціальна політика

УДК 314.7:330.342.146:338.46(477)
JEL J10, J63

У. Я. Садова, Р. Р. Рісна

Реєміграція як механізм соціальної політики у справах внутрішньо переміщених осіб в Україні

Здійснено огляд історичних передумов становлення понятійно-термінологічного апарату дослідження процесів реєміграції. Наведено аргументи доцільності використання в соціоекономічному та геопросторовому аналізі міграцій поняття «реєміграція», а також концепції «мотиваційного кола» міграційної поведінки населення. Вказано на загальні й специфічні риси застосування реєміграційних механізмів у стратегіях соціально-економічного розвитку територій різного міжнародного, державного й управлінського статусу. Акцентовано увагу на проблемах реєміграційних настроїв населення України та можливостей територіальних рухів внутрішньо переміщених осіб. На основі спеціального соціологічного обстеження запропоновано заходи до державної соціальної політики у справах внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Ключові слова: мігрант, реєміграція, мотиваційне коло векторів міграційної поведінки, реєміграція, соціальна політика, регіон.

Питання реєміграції населення є настільки ж давнім, як і найдавніші згадки про його переміщення на Землі. Адже абсолютно зрозумілими є прагнення людини до пошуку оптимальних умов життя та праці, реалізації своїх здібностей і потенціалу. Без сумніву, перелік чинників, котрі блокують реалізацію її надій і сподівань, може бути значним. Логічно виглядає ситуація, коли під пресом обставин людина повертає у місце, з якого починала відраховувати свій міграційний досвід. «На поверхні» нерідко залишається цілий пласт нерозкритих резервів міграційного потенціалу, котрі внаслідок реєміграції стають об'єктом уваги науки.

Під впливом глобалізаційних, геополітичних, економічних, екологічних й інших процесів реєміграція по-різному проявляється на різних етапах розвитку країн світу. У СРСР регулювання реверсних потоків трудових, етнічних мігрантів відбувалося у межах жорстко централізованих систем територіальної організації населення та зайнятості робочої сили («трудова ресурсів»). У Німеччині, Ізраїлі, Болгарії державна політика проводилася з врахуванням специфіки національних стратегій розвитку. У новітні часи реєміграція є досить поширеним явищем у житті населення таких країн, як Іспанія, Португалія, Греція, Туреччина.

В Україні реєміграційні процеси є візитівкою періодів «відлиги» в системі функціонування на її землях тих чи інших органів влади. Прикладом є окремі свідчення на початку ХХ ст. («столипінська реформа»), у середині ХХ ст. («хрущовська реформа»), кінці ХХ ст. (здобуття державної незалежності). Нині явище реєміграції отримало двояке навантаження. З одного боку, стало виразником цілої низки доктрин – демовітворювальної, освітньої, національної безпеки. З другого, – ситуація збройного конфлікту на сході України переміщує «реєміграційний тренд» з цілі на місце засобу вирішення соціальних та усіх державобудівничих проблем. Практично, мова йде про різні форми реєміграції – зовнішню та внутрішню. Обидві мають неабияке значення для розбудови Української держави, забезпечення добробуту її громадян. Проте соціоекономічних наукових розвідок на цю тему практично обмаль. Це актуалізує потребу такого дослідження.

Вивченням проблем реєміграції населення нині займаються представники різних галузей наукових знань – історики, соціологи, філософи, географи,

© У. Я. Садова, Р. Р. Рісна, 2015.

медики, політологи, економісти. Доволі цікавими є культурологічні розвідки рееміграційної тематики, зокрема за даними вивчення архівів радянського періоду.

У радянській науковій літературі переважали ідеологічні доктрини того часу. Так, для прикладу, російські науковці К. М. Данилова, Н. В. Антонова, досліджуючи витоки трудової рееміграції духовних християн (на прикладі їх долі в СРСР в 1920-і рр.), прийшли до висновку, що початково радянська влада була зацікавлена у використанні господарського досвіду і колективістських традицій сектантських громад (общин) – можна було створювати на селі показові для російського селянства господарства. Проте згодом, у другій половині 20-х років ХХ ст., відбулася різка зміна політики держави стосовно сектантів. Це призвело практично до ліквідації окремих громад духовних християн (духоборів, молокан і новоізраїльтян), які реемігрували до СРСР [1]. Подібні дослідження проводила й низка інших учених (О. Ю. Редькіна [2], В. А. Перцев [3], Я. Л. Пісаревська [4], та ін.).

По-іншому формувалася західна наукова школа. В економічній теорії другої половини ХХ ст. на особливу увагу заслуговують праці вчених, що спеціалізувалися на дослідженні економічних ефектів від міжнародної міграції робочої сили (Р. Фрідмен, Дж. Борхас, Б. Чісвік та ін.)

В Україні публікації вітчизняних учених, у яких висвітлюються питання причин, ролі, наслідків рееміграції населення, можна поділити на дві групи. Перші, які спеціалізуються на тематичі інституційних, соціобезпечових і геополітичних аспектах зовнішньої трудової міграції в Україні. Нині рееміграційну складову вони моніторять у межах концепції соціального захисту носіїв робочої сили (зовнішніх і внутрішніх). Другі, котрі на хвилі збройного конфлікту на кордоні України та Росії та волонтерської допомоги вимушеним внутрішньо переміщеним особам з АР Крим та Донбас, сприймають тему рееміграції крізь призму проблем дефіцитності бюджетного забезпечення соціальної політики держави.

Загалом представники вітчизняної економічної науки наразі приділяють рееміграційній проблематиці недостатньо уваги.

Розробка елементів механізму рееміграції населення як складової соціальної політики в справах внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Рееміграція є складним системним, багатоаспектним соціально-демографічним, соціоекономічним, геопросторовим процесом. Він завершує мотиваційне коло геопросторових векторів (еміграційних та імміграційних процесів) міграційної поведінки населення, під яким нами розуміється система розміщення мотивів міграції за ступенем спорідненості. Методично вона може бути представлена у вигляді схеми (еміграційні та рееміграційні мотиви розташовані за порядком векторного значення міграційного ефекту). При русі колом за годинниковою стрілкою кожен наступний мотив міграції матиме на одне значення більше від попереднього, а проти годинникової – на одне значення менше¹.

Онтологічне визначення суті процесу рееміграції як «руху об'єкта в зворотному напрямку» нерідко задовольняє потреби різних наукових дисциплін (демографія, історія, соціологія, юриспруденція) [6; 7]. Переважно усі підходи до включення поняття у механізми управління зорієнтовані на міжнародний (міжкраїновий) рівень. Це й юридично-правове відображення факту «повернення іммігрантів на батьківщину», і така статистико-облікова одиниця як «повторна еміграція особи в країну, з якої вона виїхала», й історико-етнографічний «процес повернення до країни походження чи колишнього проживання людей, які свого часу залишили її, емігрувавши до інших країн» тощо. Так чи інакше у такій інтерпретації об'єкта вивчення спільним для кожної з галузей

¹ В соціальній економіці дослідження подібних соціальних процесів наведено у монографії У. Я. Садової «Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку» [5].

наукових знань залишається загальний інтерес до носія реєміграційної ознаки як такого, тобто до «особи, яка повернулася (чи має намір повернутися) в країну свого громадянства (підданства), постійного проживання чи походження» [8, с. 102]. І вже для розвитку конкретно наукової понятійної мови можуть виникати різні модифікації дефініції. Так, для прикладу, О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак абсолютно справедливо пишуть, що «з юридичної точки зору, реємігрантами можуть вважатися як ті, що, перебуваючи в інших країнах, не набули статусу особи громадянства, так і ті, хто внаслідок натуралізації стали громадянами «прибраної» держави, але забажали повернутися на батьківщину або в країну попереднього проживання» [9, с. 306]. Висновки з таких аналітичних матеріалів можуть бути доволі різні для формування державної політики. Ще більш наочними можуть бути приклади, коли мова йде про соціально-економічні аспекти формування соціальної політики, де в поле зору потрапляє мотивація реєміграційної активності населення. А це й незадоволення умовами в країні-реципієнті, труднощі соціально-економічної і культурної адаптації в новому середовищі, сімейні, родинні обставини. Реєміграція часом набуває характеру регулярного повернення на батьківщину внаслідок сезонної, трудової еміграції тощо.

Останнім часом в Україні інтерес до тематики реєміграційної активності населення має нове «внутрішньодержавне» звучання. На фоні анексії Криму, збройного конфлікту на Донбасі з'явилась така категорія мігрантів як внутрішньо переміщені особи, котрі в силу об'єктивних обставин, життєвого досвіду та планів можна розглядати як потенційних «реємігрантів». Нагадаємо, згідно з міжнародними стандартами та вітчизняним законодавством внутрішньо переміщеною особою (ВПО) вважається громадянин України, який постійно проживає в Україні, якого змусили або який самостійно покинув своє місце проживання у результаті або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [10]. Очевидно, за умови припинення воєнних дій у зоні конфлікту ці люди прагнуть повернутися на «малу батьківщину». Проте реалізація цих намірів обтяжена багатьма викликами як геополітичного, так і соціально-економічного та побутового характеру. Відмінності соціальної, соціально-професійної, статево-вікової структури ВПО накладатимуть свої відбитки на масштаби та напрямки реєміграційних потоків. У цій ситуації роль держави у регулюванні реєміграційних процесів особлива. Саме вона відповідальна за розробку та прийняття спеціальних програм регіонального розвитку. Ще восени 2014 р. українські учені наголошували, що в Україні необхідні дві різні програми розселення ВПО: для тих, хто не планує повертатися на Донбас, і для тих, хто цього прагне. Тоді мова йшла про такі заходи, як переселення ВПО з місць компактного розташування (таборів, будинків відпочинку тощо) до окремих квартир/будинків, інвентаризацію можливостей прийняття на постійне/довготривале проживання ВПО за окремими районами та поселеннями, побудову житла для цільових професійних груп, відновлення військових містечок як осередків тимчасового проживання, використання житлового фонду монофункціональних міст (на умовах комунальної оренди у приватних власників житла), пристосування наявних місць компактного проживання до умов осінньо-зимового періоду. Не менш гостро були озвучені й інші проблемні питання².

² З виступу академіка НАН України Е. М. Лібанової «Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України» на засіданні круглого столу на тему: «Внутрішні переселенці в Україні: півроку поневір'янь та надії» (7 жовтня 2014 р., Київ) [11].

У світлі сказаного виникає потреба проведення глибинних досліджень потреб і рееміграційних настроїв ВПО. Так, для прикладу, існує така специфічна категорія ВПО, яка належить до числа «реемігрантів» з погляду доконаного факту їх рееміграційної активності. Мова йде про людей, для котрих регіон військового конфлікту не був місцем народження чи тривалого постійного проживання. Частина з них є вихідцями з регіонів, у яких вони знову опинилися. Практично мова йде про їх реінтеграцію, повернення у регіон попереднього проживання, що тягне за собою повторне залучення в соціум, поновлення взаємозв'язків між основними структурами людської природи та середовища проживання (природного, технічного, економічного, соціетального). Зрештою, учені неодноразово наголошували, що успішність економічної реінтеграції детермінується двома вимірами: особистим (досягнення добробуту та економічної безпеки сім'ї мігранта) та суспільним (повернення має сприяти розвитку регіону походження та стимулювати процес наступних хвиль міграції згідно з концепцією міграційних мереж) [12, с. 126].

Досліджуючи проблеми рееміграції ВПО, слід звернути увагу на такий фактор територіальної організації рееміграційних процесів, як час. Саме термін перебування особи у новому місці (регіоні) вселення може визначати усе подальше її майбутнє. В економіці праці тривала незайнятість людини досліджується з позиції ризику втрати її соціально-трудового та інтелектуального потенціалу. Для прикладу, у США фахівці-експерти розраховують такий показник як коефіцієнт напіврозпаду знань, що вказує, наскільки особа втрачає рівень відповідності компетенцій до запитів ринків праці. У випадку з ВПО в Україні такий ризик також має місце. Це особливо проглядається, коли мова йде про осіб, котрі мають бажання працювати тільки у регіоні виїзду і не здійснюють жодних зусиль для подолання інтеграційних бар'єрів у місці прибуття. Це ВПО, які чітко зорієнтовані на специфічну модель рееміграційної поведінки, відтерміновану у часі.

Проведені нами дослідження показують, що часовий чинник має неабияке значення при розробці як стратегічних, так і операційних цілей соціальної політики держави. Так, нині у випадку дефіцитності ресурсного, інституційного, інформаційного та іншого забезпечення ВПО вартість затрат на щоденне утримання, соціально-культурний розвиток цих людей може коливатися дуже суттєво. Більше того, одна справа, коли економічно активні особи сприймають міграційний досвід як інвестицію у власне майбутнє. Інша річ, коли перед вибором опиняється економічно неактивний член суспільства або людина, економічна активність якої має «передпенсійне обличчя», або ж може бути зреалізована у межах конкретного середовища (наприклад, шахтарі).

Для детального вивчення часової детермінованості явища міграційної активності населення, формулювання операційних цілей соціальної політики держави у справах соціального захисту мігрантів вважається за доречне ввести у науковий обіг соціальної економіки поняття «соціальної регургітації» (з лат. *re* – зворотна дія, *gurgitare* – наводнювати) – процесу стрімкого зворотного руху населення, швидкого повернення на попереднє (чи близьке до нього) місце проживання (внаслідок припинення чи локалізації дії стримуючих факторів). Зазначимо, чинниками-детермінантами соціальної регургітації можуть бути соціальна депривація мігрантів у новому місці перебування, зокрема через відмінність культурних аспектів, поведінкових взірців, ціннісних орієнтацій у приймаючому соціумі, неможливість знайти роботу, проблеми з житлом, туга за домівкою, сім'єю, родиною тощо. Дослідження питання часової детермінованості вирішення проблем ВПО дає підстави стверджувати про потребу відображення цих аспектів у механізмі реалізації соціальної політики держави. На підтвердження сказаному

доречно навести результати дослідження, проведеного нами у межах спеціального проекту, присвяченого вивченню найбільш гострих проблем соціального захисту ВПО у Львівській області³.

Так, акцентуючи увагу на вивченні проблем інтеграції внутрішньо переміщених осіб з АР Крим, Донецької та Луганської областей (зона АТО) у приймаючий соціум – Львівська область, нам вдалося виявити, що реєміграційна поведінка людей відповідає певній моделі економічної поведінки як такої. Так, якщо третина наразі не визначилася з подальшим місцем перебування у новому регіоні (34,9%), а 30,3% планують повернутись на «малу батьківщину», то 28% опитаних виявили бажання залишитись у приймаючому регіоні навіть за умови поступового вирішення конфлікту на Донбасі. Тобто понад чверть є потенційними внутрішніми реємігрантами (рис. 1).

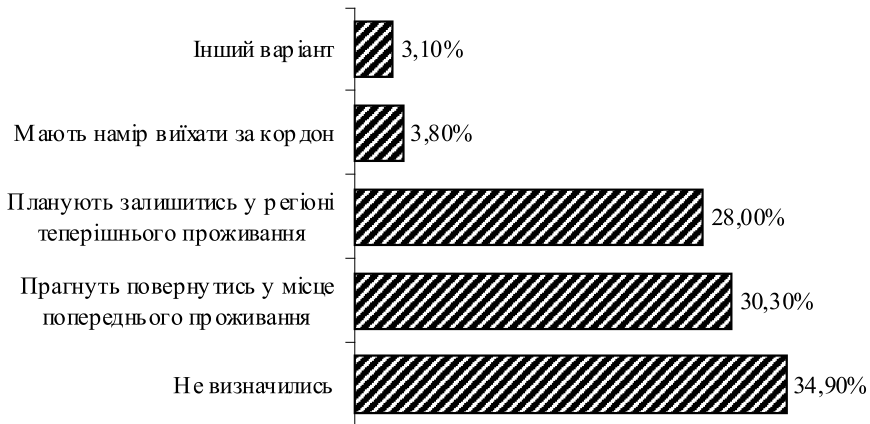

Рис. 1. Плани щодо власного майбутнього в оцінках ВПО у Львівській області, 2015 р.

Проте дещо інші висновки можна зробити, якщо проаналізувати інформацію про місце походження цих осіб, родинні зв'язки: значна частина ВПО, котрі перебувають у Львівській області (46%), мають у цьому регіоні родичів і знайомих, вони проживають у них. Показово, що 6% респондентів вказали Львівську область як регіон свого походження чи проведення значної частини свого життя.

Іншим чинником, який привертає увагу з позиції впливу на адаптаційну та реєміграційну поведінку ВПО, є стан релігійності та мовних орієнтацій новоприбулих. Саме ця специфіка може дещо гальмувати процес адаптації переселенців у приймаючий соціум, сприяти реєміграційним настроям. Так, крім мовних труднощів, які відзначили 8,1% опитаних, існує низка інших проблем нематеріального характеру (рис. 2)⁴. Найбільш гострими є неможливість бути зі сім'єю, рідними (47,9%).

³ Дослідження проведене у межах науково-дослідної теми «Соціокультурологічні наслідки міграційних процесів» (№ДР 0114U004400). Програмою анкетного опитування було передбачено вивчення адаптаційної поведінки ВПО до нових умов і формування регіональних соціальних програм підтримки цієї категорії населення. У дослідженні брали участь ВПО з АР Крим, Донецької та Луганської областей (зона АТО) у Львівській області, яким на час опитування виповнилось 16 років. Генеральна сукупність – 8062 респонденти. Відносна стандартна похибка (коефіцієнт варіації похибки) – 5%. Імовірність гарантування результатів – 95%. Вибіркова сукупність – 855 респондентів. Вид обстеження за ступенем охоплення одиниць – комбіноване (для території Львівської області), у т.ч. для районів і міст області, де кількість ВПО не перевищує рівень інших міст і районів – вибіркоким методом з використанням квотованої вибірки.

⁴ На питання стосовно нематеріальних і матеріальних проблем респондентам пропонувалось відзначити кілька відповідей, тому сумарний підсумок складає понад 100%.

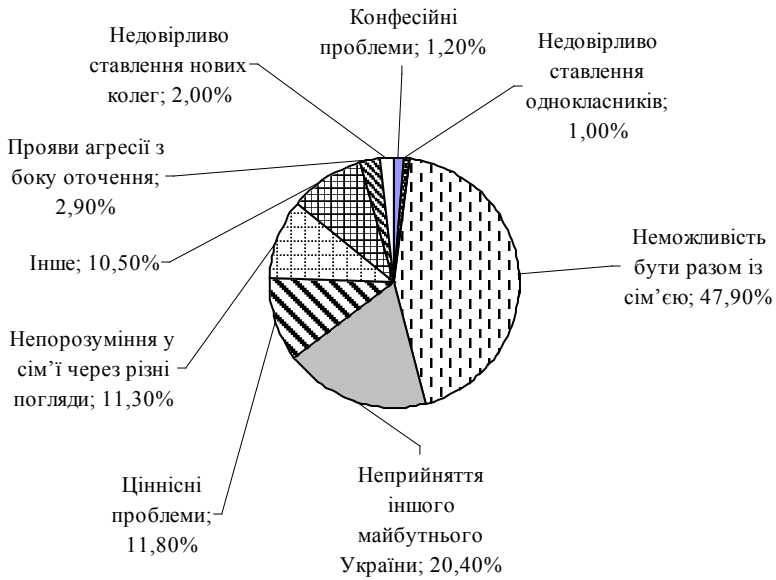

Рис. 2. Найбільш гострі проблеми нематеріального характеру в оцінках ВПО у Львівській області, 2015 р.

Варто зазначити, що серед нематеріальних мотивів рееміграції зовнішні трудові мігранти теж виокремлюють бажання повернутись до сім'ї як першочергові [14; 15]. Рід, родина та сім'я традиційно займають ключові місця у системі цінностей українців, тому родові стосунки варто розглядати не лише з позиції регіонального людського розвитку, а також як інструмент регулювання міграційних переміщень.

Структура матеріальних проблем ВПО має суттєвий вплив на формування вектора політики державного захисту мігрантів (рис. 3). Особливо гострою проблемою, яку відзначили майже 83% респондентів, є відсутність власного житла. На другому місці – проблеми із зайнятістю та отриманням доходу. Якщо

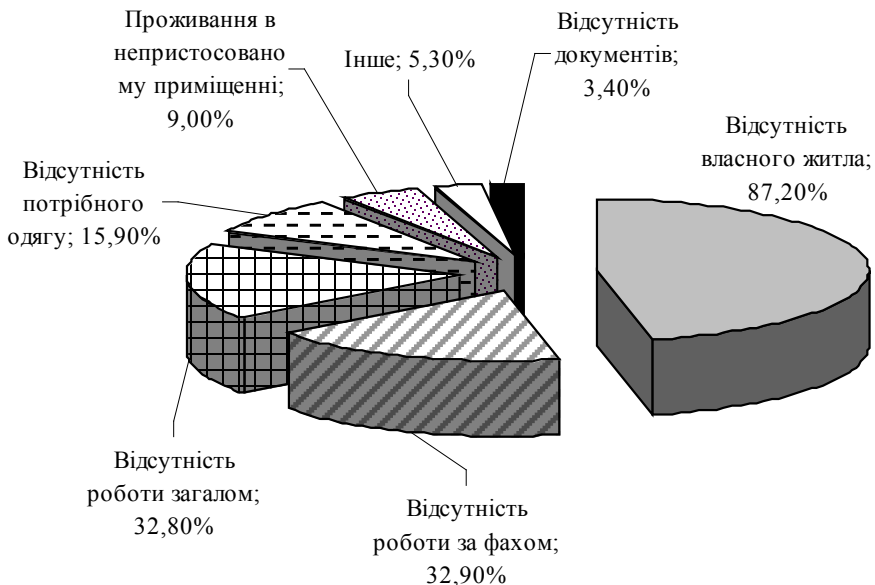

Рис. 3. Найбільш значущі матеріальні проблеми в оцінках ВПО у Львівській області, 2014 р.

третина опитаних не мають роботи за фахом, то інша третина бідкається на відсутність роботи взагалі. Насторожує й такий момент, що 15,9% респондентів не мають необхідного одягу.

Нині в Україні передумовою реєміграції ВПО у регіон попереднього проживання є проведення активної, цілеспрямованої державної політики, що передбачає відновлення та реструктуризацію економіки, ефективне управління та вирішення комплексу соціальних і культурно-гуманітарних проблем населення. В умовах анексії Криму та збройного конфлікту на сході держави відбувається зростання міжрегіональних диспропорцій розвитку та зростання розбіжностей в умовах життя населення. Тому механізм реалізації регіональної політики, міграційної зокрема, має здійснюватись паралельно на різних рівнях територіальної організації суспільства, щоб, з одного боку, окремі утворення не втратили своїх регіональних переваг соціально-економічного розвитку, з другого, – управління регіонами має сприяти консолідації нації, підвищувати конкурентоздатність країни як цілісного суб'єкта [16, с. 54]. Домінантою побудови ефективного міграційного менеджменту (стосовно як зовнішніх, так і внутрішніх міграційних потоків) як складової концепції розвитку України є націотворча парадигма забезпечення соборності, формування та розвитку громадянського суспільства.

Реєміграція внутрішньо переміщених осіб має здійснюватись з обов'язковим врахуванням принципу добровільності переміщення, з індивідуальним підходом до кожної особи та сім'ї, враховуючи соціально-економічні характеристики та побажання ВПО. Також слід активно використовувати допомогу міжнародних організацій і консолідувати зусилля влади, бізнес-структур і громадянського суспільства.

Таким чином, огляд спеціальної економічної літератури показує, що поняття «реєміграції» не є новим для сучасного економічного наукового дискурсу.

Акцентуючи увагу на її вивченні як елементі мотиваційного кола міграційної активності населення, можна дійти до висновку про потребу розробки спеціального методичного забезпечення (логіко-структурної схеми) її аналізу. Аргументом є те, що реєміграція – це процес, який формується й реалізовується під впливом цілої низки чинників внутрішньої структури людини-мігранта та середовища її існування. Він може бути різних типів, форм, видів, його можна класифікувати за різними ознаками (*за напрямом змін* – регрес, занепад (малі та маргінальні зміни), прогрес (всезагальні еволюційні та революційні зміни); *за часовим горизонтом змін* – коротко-, середньо-, довгострокові; *за рівнем змін* – індивід, група, організація, інститут, регіон. Мотиваційне коло міграційної активності населення може замикатися як у межах територіальних кордонів держави, зокрема у випадку з поверненням осіб, переміщених у межах країни, і демобілізованих військових (внутрішня реєміграція), так і з іншої держави (призначення або транзитної), у такому випадку йдеться про зовнішню реєміграцію (зокрема, повернення біженців, шукачів притулку, трудових мігрантів). Тобто реєміграція є механізмом соціальної політики, а відтак об'єктом вивчення демографії, економіки праці, соціальної економіки та політики. З позиції регіоналістики особливе значення має вивчення реєміграції як однієї з форм територіальної організації міграційної активності населення (лінійної, кругової).

В Україні в умовах зовнішньої агресії, дефіциту часу та фінансових ресурсів для вирішення проблем ВПО необхідним є формування та впровадження активної та цілеспрямованої державної політики України одразу у двох напрямках – стимулювання довготермінової інтеграції ВПО в приймаючий соціум і відтермінована у часі реєміграція в регіон попереднього проживання. Ключовим елементом реінтеграції ВПО є працевлаштування на регіональному ринку праці, що в умовах зруйнованої інфраструктури Донбасу набуває особливої

актуальності. Ефективне економічне відновлення і розвиток Донецької та Луганської областей передбачає, на нашу думку, зміну вектора від індустріальної неефективної економіки до розвитку малого та середнього бізнесу, зокрема сфери послуг, агропромислового сектору. Не менш важливим чинником реінтеграції мігрантів та елементом суспільного розвитку є культурний потенціал населення. Внаслідок міграційних переміщень змінюються на лише ціннісні орієнтири, трансформується ієрархія потреб, також відбувається ознайомлення з новими культурними цінностями та нормами, оскільки міграційні переміщення сприяють поширенню культури. У світлі останніх подій українська нація отримала певні переваги у своєму ствердженні, популяризації українських культур та традицій за умови стратегічної виваженої державної політики здатна подолати старі ідеологічні стереотипи та суперечності між мешканцями східних і західних областей України, сформувані нові спільні цінності, як необхідний базис громадської ідентичності українців. Одним з особливо важливих елементів культури та чинників витворення національної держави є мова. Мова, як найважливіша ознака самоідентифікації окремої людини, нації, держави, є невід'ємним чинником консолідації українського суспільства. Врахування культурологічних потреб російськомовного населення та представників інших етнокультурних груп, зокрема кримських татар, не має йти всупереч з розвитком національної Української держави.

За умови комплексного підходу до вивчення процесу рееміграції, стратегічного бачення її ролі у вирішенні проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні, у відродженні чи розбудові економіки регіонів можна розглядати її як додатковий механізм реалізації соціальної політики в державі.

Список використаних джерел:

1. Данилова Е. Н. Трудовая иммиграция и реэмиграция духовных христиан в Советскую Россию в 1920-е гг. / Е. Н. Данилова, Н. В. Антонова // Вестник Московского университета. Серия 8 (История). – Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова. – 2009. – №3. – С. 14-31.
2. Редькина О. Ю. Социокультурные и экономические проблемы реэмиграции духовоборцев из Канады в Россию в 1917-1920 годах // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 4. История. Регионоведение. Международные отношения. – 2006. – №11. – С. 31-41.
3. Перцев В. А. Реэмиграция и репатриация в СССР в 1950-1960-е годы (на материалах Центрального Черноземья) // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: История, Политология, Социология. – 2010. – №1. – С. 42-51.
4. Писаревская Я. Л. Две России в Манчжурии: Социальная адаптация и реэмиграция (20-е – начало 30-х гг.) // Новый исторический вестник / Историко-архивный институт Российского государственного гуманитарного университета (Москва). – 2000. – №2. – С. 4-10.
5. Садова У. Я. Соціальна політика в Україні: регіональні дослідження і перспективи розвитку. – Львів : Колвес, 2005. – 408 с.
6. Демографический энциклопедический словарь / гл. ред Д. И. Валентей. – М.: Советская энциклопедия, 1985. – 608 с.
7. Шлепаков А. Рееміграція // Етнічний довідник : у 3-х ч. [Електронний ресурс] / голов. ред. В. Б. Євтух [та ін.] ; Ін-т соціології НАН України. – К., 1997. – Режим доступу : <http://soc.univ.kiev.ua/lib/pub/y/yevtukh/>
8. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти : довідник / В. С. Кравців, У. Я. Садова та ін.; НАН України. Інститут регіональних досліджень ; [редкол.: В. С. Кравців, У. Я. Садова (наук. ред.)]. – Львів, 2009. – 232 с.
9. Пуригіна О. Г. Міжнародна міграція : навч. посіб. / О. Г. Пуригіна, С. Е. Сардак. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.
10. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 №1706-VII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
11. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України [Електронний ресурс] / Е. М. Лібанова (за матеріалами засідання круглого столу на тему: «Внутрішні переселенці в Україні: півроку поневірянь та надії» (7 жовтня 2014 р., м. Київ) // Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. – Режим доступу : http://www.idss.org.ua/stil.html#07_10_2014

12. Малиновська О. А. Повернення мігрантів: проблеми та спроби регулювання // Українська міграція до Європи та розв'язання пов'язаних із нею регіональних проблем : зб. матеріалів міжнар. наук. конф., (24-25 березня 2008 р., м. Тернопіль). – К. : Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України, 2008. – С. 123-134.
13. Інтеграція мігрантів у приймаючий соціум: соціокультурологічні аспекти модернізаційного розвитку регіону : наукова доповідь / Садова У. Я., Семів Л. К., Бідак В. Я. та ін.]. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2014
14. Проблеми організації життя та праці українських мігрантів (Західний вектор): за матеріалами анкетного опитування / за ред. У. Я. Садової. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2013. – 23 с.
15. Розвиток людських ресурсів і міграційна політика в Україні [Електронний ресурс] / Європейський фонд професійного навчання. – К. : Міністерство праці та соціальної політики України, 2008. – 50 с. – Режим доступу : [http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/%28getAttachment%29/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/\\$File/NOTE7J5LFR.pdf](http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/%28getAttachment%29/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/$File/NOTE7J5LFR.pdf)
16. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / ; наук. ред. У.Я. Садова ; НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2011. – 528 с.
17. Постанова «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України від 6 серпня 2014 р. №385. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11>
18. Антикризовий план «Мир та економічний розвиток на Донбасі»/ А. В. Єрмолаєв (ред.). – К. : Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна», 2014.

References

1. Danilova, Ye. N., & Antonova, N. V. (2009). Trudovaya immigratsiya i reemigratsiya dukhovnykh khristian v Sovetskuyu Rossiyu v 1920-ye gg. [Labor immigration and re-emigration of spiritual Christians in Soviet Russia in the 1920s.]. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 8 (Istoriya) – Bulletin of Moscow University. Series 8: History*, 3, 14-31. Moscow: Moscow State University. [in Russian].
2. Redkina, O. Y. (2006). Sotsiokul'turnyye i ekonomicheskiye problemy reemigratsii dukhobortsev iz Kanady v Rossiyu v 1917-1920 godakh [Socio-cultural and economic issues of re-emigration of Doukhobors from Canada in Russia in 1917-1920]. *Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 4. Istoriya. Regionalovedeniye. Mezhdunarodnyye otnosheniya. – Bulletin of Volgograd State University. Series: History. Regional Science. International Relations*, 11, 31-41. [in Russian].
3. Pertsev, V. A. (2010). Reemigratsiya i repatriatsiya v SSSR v 1950-1960-ye gody (na materialakh Tsentral'nogo Chernozem'ya) [Emigration and repatriation in the USSR in 1950-1960s (on materials of the Central Black Soil Region)]. *Vestnik Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Istoriya, Politologiya, Sotsiologiya – Proceedings of Voronezh State University. Series: History. Political science. Sociology*, 1. 42-51. [in Russian].
4. Pisarevskaya, Y. L. (2000). Dve Rossii v Manchzhurii: Sotsial'naya adaptatsiya i reemigratsiya (20-ye – nachalo 30-kh gg.) [Two Russia in Manchuria: social adaptation and re-emigration (1920s – early 1930s)]. *Novyy istoricheskiy vestnik – The New Historical Bulletin*, 2, 4-10. Moscow: History and Archives Institute of Russian State Humanitarian University. [in Russian].
5. Sadova, U. Y. (2005). Sotsial'na polityka v Ukrayini: rehional'ni doslidzhennya i perspektyvy rozvytku [Social policy in Ukraine: regional research and development prospects]. Lviv: Kolves. [in Ukrainian].
6. Valentey, D. I. (Ed.) (1985). *Demograficheskyy entsiklopedicheskyy slovar' [Demographic Encyclopedic Dictionary]*. Moscow: Soviet Encyclopedia. [in Russian].
7. Shlepakov A. (1997). Reemihratsiya. In Yevtukh, V. B. (Ed.). *Etnichnyy dovidnyk [Etnichnyy dovidnyk]* (Vols. 1-3). Kyiv: Institute of sociology NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
8. Kravtsiv, V. S., & Sadova, U. Y. (Eds.) (2009). *Mihratsiyni yavyshecha ta protsesy: ponyattya, metody, fakty [Migration phenomena and processes: concepts, methods, facts] (Handbook)*. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
9. Puryhina, O. H., & Sardak, S. E. (2007). *Mizhnarodna mihratsiya [International migration]* (Manual). Kyiv: Academia. [in Ukrainian].
10. Supreme Council of Ukraine (2014). *Pro zabezpechennya prav i svobod vnutrishn'o peremishchenykh osib [On the maintenance of rights and freedoms of internally displaced persons]: Law of Ukraine, adopted on 2014, November 20, 1706-VII*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> [in Ukrainian].
11. Libanova, E. M. (2014). Vymushene pereseleennya z Donbasu: masshtaby ta vyklyky dlya Ukrayiny [Forced relocation from Donbass: scales and challenges for Ukraine] (on materials of round table on topic “Internal migrants in Ukraine: half a year of deprivation and hope” (October 7, 2014, Kyiv)). Website of Institute for Demography and Social Studies named after M.V. Ptukha NAS of Ukraine. Retrieved from http://www.idss.org.ua/stil.html#07_10_2014 [in Ukrainian].
12. Malynovska, O. A. (2008). Povernennya mihrantiv: problemy ta sproby rehulyuvannya [Return of migrants: Challenges and attempts for regulation]. In *Ukrayins'ka mihratsiya do Yevropy ta rozv'yazannya pov'yazanykh iz neyu rehional'nykh problem [Ukrainian migration to Europe and resolving the associated with it regional problems]*. Proceedings of the International Conference in Ternopil, 2008, March 24 (pp. 123-134). Kyiv:

- National Institute of International Security Problems under the Council of National Security and Defense of Ukraine. [in Ukrainian].
13. Sadova, U. Y., Semiv, L. K., Bidak, V. Y., & et. al. (2014). *Intehratsiya mihrantiv u pryymayuchy sotsium: sotsiokul'turolohichni aspekty modernizatsiyoho rozvytku rehionu: naukova dopovid' [The integration of migrants in the host society: socio-cultural aspects of modernization of regional development]* (Scientific report). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
 14. Sadova, U. Y. (Ed.) (2013). *Problemy orhanizatsiyi zhyttya ta pratsi ukrayins'kykh mihrantiv (Zakhidnyy vektor): za materialamy anketnoho opytuvannya [Problems of organization of life and work of Ukrainian migrants (Western vector)]* (Based on questionnaire). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
 15. Website of European Training Foundation (2008). *Rozvytok lyuds'kykh resursiv i mihratsiyina polityka v Ukrayini [Human resources development and migration policy in Ukraine]*. Kyiv: Ministry of Labour and Social Policy of Ukraine. Retrieved from [http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/%28getAttachment%29/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/\\$File/NOTE7J5LFR.pdf](http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/%28getAttachment%29/35847CEC6861C207C12574B9005665F4/$File/NOTE7J5LFR.pdf) [in Ukrainian].
 16. Sadova, U. Y. (Ed.) (2011). *Rehional'na mihratsiyina polityka ta mekhanizmy yiyi realizatsiyi [Regional migration policy and mechanisms of its implementation]*. Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
 17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2014). *Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi stratehiyi rehional'noho rozvytku na period do 2020 roku [On approval of the National Strategy of Regional Development for the period until 2020]*. Resolution on 2014, August 6, 385. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF#n11> [in Ukrainian].
 18. Yermolayev, A. V. (Ed.) (2014). *Antykryzovyy plan "Myr ta ekonomichnyy rozvytok na Donbasi" [Anti-crisis plan "Peace and economic development in Donbass"]*. Kyiv: Institute of Strategic Studies "New Ukraine". [in Ukrainian].

Sadova U. Y., Risna R. R. Remigration as a mechanism of social policy for internally displaced persons in Ukraine.

Actuality of research subject is predefined by the selection of the new category of potential "reemigrants", internally displaced persons from the zone of armed conflict and AR of Crimea as one of the most vulnerable categories of the population of Ukraine. In the article the historical background of the formation of the conceptual and terminological apparatus of the study of the processes of reemigration are reviewed by authors. The ontological fundamentals of the terms "reemigration" and "regurgitation" have been considered. The application features of remigration mechanisms in the social and economic development of foreign countries are indicated on. The article analyzes the remigration process as the part of motivational circle vectors of migration behaviour of the population. The attention is focused on the problems of remigration attitudes and capabilities internally displaced persons from the zone of armed conflict and AR of Crimea. The time factor staying internally displaced persons in host region as the important factor organization reemigration processes have been outlined. The results of the research the most acute problems of social protection of internally displaced persons in Lviv region have been analyzed. The mechanisms for potential reintegration of internally displaced persons in the region of the previous residence have been selected. The sociocultural consequences of internal migration as the factor consolidating Ukrainian society have been considered. The activities of state social policy for internally displaced persons, based on special sociological survey, are proposed.

Key words: migrant, reemigration, motivational circle vectors of migration behaviour, regurgitation, social policy, region.

Садова Уляна Ярославівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: sadlu2004@mail.com).

Sadova Ulyana Yaroslavivna – Dr. Sci. (Econ.), Prof., Head of the Department of social and humanitarian development of the region of the SI "Institute of Regional Research n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine".

Рісна Роксолана Романівна – аспірант відділу соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» (e-mail: socdevel.ird@gmail.com).

Risna Roksolana Romanivna – Postgraduate of the Department of social and humanitarian development of the region of the SI "Institute of Regional Research n.a. M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine"

Надійшло 26.05.2015 р.